

שבט תשע"ז

דפ רשד

בין הדף היומי ופרשת השבוע

בני בכורי ישראל – לפרשת בא

בעזרת השם התחלנו ללמוד מסכת בבא בתרא העוסקת בראשיתה בדיני חלוקה.

במסגרת דיני החלוקה קיימת סוגיא בדף י"ב. הנקראת 'בר מצרא'. עניינה הוא כאשר אדם קונה קרקע בשטח מסויים, כאשר באותו שטח קיימת לו כבר קרקע אחרת, האם ניתן לכפות על מי שיושב בקרקע הסמוכה לקרקע הנוספת לתת לו את הקרקע על מנת שיהיה לו רצף טריטוריאלי או לא. כמובן שיש לדון בהשלכות כגון, האם הקרקע בה יושב האדם ממנו מבקשים להחליף זהה לקרקע שיקבל, מכל מיני בחינות, כגון קירבה למקור המים ועוד.

תת סוגיא של הדיון הנ"ל מתממשת או עשויה להתממש כאשר באים לחלוק יורשים בנכסי האב. בידוע שהבכור נוטל פי שניים. לפיכך אם אדם מקבל חלקת שדה בירושה ובאותה שדה יש לו כבר נחלה משלו, פשוט הדין שיש להשתדל לכך ששדותיו יהיו סמוכות זו לזו. גם לגבי חלק הבכורה, החלק הנוסף שקיבל מעצם היותו בכור, גם הוא מאלץ אותנו לכפות על אדם אחר שיש לו חלקה בשדה זו להחליף בכדי שיהיה ליורש רצף טריטוריאלי גם עם חלק זה של הבכורה

אך מה קורה במקרה של ייבום? האם גם היבם זכאי לזכויות כמו של בכור, שכן הגדול שבאחים מייבם? – על כך אומרת הגמרא, אמרה תורה – (דברים כו, ו): "וְהָיָה הַבְּכֹר אֲשֶׁר תִּלְדַּ יָּקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל". והיה הבכור – הווייתו כבכור אבל אין חלוקתו כבכור.

מה יש שם בבכור שהוא כה מיוחד עד כדי הענקה של פי שניים בחלקו ומדוע אכן האח היבם הנכנס לנעליו לא נכנס גם לעניין הפריבילגיה של החלוקה.

הרש"ר הירש בפירושו למילים 'בני בכורי ישראל'. מדבר על מעלת הבכור לא כדרגה סגולית אלא בשל היותו הראשון כרונולוגית. וכלשונו: 'הוא בכור, לא לעצמו אלא לבאים אחריו. עמו נכנסת האם לתפקידה החדש כאם. הוא מוביל את הדרך. קדושתו מונחת בכך, שעל ידו מתברך הבית לראשונה בילדים.....!'

לפי זה גם אולי ניתן להסביר, מדוע היבם הנכנס לנעלי אחיו הבכור הגם שהוא עכשיו הגדול שבאחים איננו נהנה מפריבילגיות אלו. משום שהוא לא מס' אחת, הוא לא הראשון, על ידו לא התברך הבית לראשונה בילדים, הוא לא הוביל את הדרך, לפחות לא עד כה. ולכן הוא כביכול הבכור או ממלא מקום הבכור שאבד, אך אינו חולק כבכור.

לוחות ושברי לוחות – לפרשת יתרו

בדף יד. מובאת מחלוקת במידותיו של הארון ומה היה כלול בו וזאת מחלוקת התלויה בדעתם של רבי יהודה ורבי מאיר מה היה שיעור אמה בבית המקדש האם שישה טפחים (ר"מ) או חמישה טפחים (רבי יהודה).

ממילא יוצא שלפי רבי מאיר הארון היה גדול יותר ולפי חשבון שהגמרא עושה היה בו מקום להניח את ספר התורה אבל לפי רבי יהודה מידות הארון בפועל היו קטנות יותר ולא היה בו מקום להניח את ספר התורה.

שואלת הגמרא, א"כ לפיכך, קשה שכן הגמרא מביאה מיעוט אחר מיעוט שבא לרבות. כתוב במלכים א' – ח', ט' "אין בארון רק שני לוחות.....". אין ורק זה שני מיעוטים הבאים לרבות. לרבות הנחתו של ספר התורה בארון אך מה יעשה רבי יהודה עם ריבוי זה? על כך הגמרא אומרת לוחות ושברי לוחות מונחים בו.

ומדוע לכאורה צריך את שברי הארון המזכירים משהו לא טוב בתודעה?

אחד ההסברים הוא שהגם שהלוחות שבורים אך הם נפסלו ע"י הקב"ה והם בדרגה רוחנית גבוהה הרבה יותר. לפי רש"י הארון היוצא עמהם למלחמה בו היו שברי לוחות מונחים ולפי השפתי חכמים מרחיב זהו הארון שעשה משה קודם שקיבל את הלוחות השניים, אך היה ארון נוסף אותו עשה בצלאל ובו הונחו הלוחות השניים והוא היה בתוך המחנה.

שברי הלוחות הם גילוי ה' בעולם ע"י מעשיו בעצמו הלוחות השניים זה גילוי ה' בחומר ע"י מעשה אדם.

שברי הלוחות הינן פיסות זיכרון ממדרגה זו. והארון הנושא אותם הולך לפנייהם ג' ימים מעין חזון ושאיפה להגיע חזרה למדרגה רוחנית זו.

רש"י מסביר בגמרא שהלוחות בארון היו מונחים על שברי הלוחות. אולי זה מרמז שאותם שברי לוחות הם הבסיס ללוחות השלימות. הם יותר רוחניים, יותר קרובים לאמת.

שני ארונות אלו הולכים בו זמנית מחד השאיפה והחזון ומאידך הארון המעשי המחובר לעולם המעשי והמציאותי פרי מעשיו של חכם הלב, בצלאל. לומר לך בהיעדר התממשות השאיפה והחזון, אין להניח את עולם המעשה בדרגתו ובאפשרויות הקיימות.

ולך תהיה צדקה – לפרשת משפטים

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך.

ובמדרש תנחומא (פרשת משפטים) אמר, כך פתח רבי תנחומא, "מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו", מלוה ה' חונן דל - כביכול לה' הוא מלוה, וגמולו ישלם לו. אמר ר' פנחס הכהן, מהו וגמולו ישלם לו? יכול נתן פרוטה לעני הקב"ה משלם לו? אלא אמר הקב"ה: נפשו של עני היתה מפרכסת לצאת מן הרעב ונתת לו פרנסה והחיית אותו, חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש, למחר בנך או בתך (ח"ו) באין לידי חולי ואזכור אני להם את המצוה שעשית עם העני, ומציל אני אותם מן המיתה בכך מתקיים וגמולו ישלם לו, שאני משלם לך נפש תחת נפש, אמר הקב"ה דייך שנקרית מלוה לי.

הרמב"ם בהלכות צדקה בהלכות מתנות עניים פרק י' הלכה ז' כותב: "שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו. מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק בידי ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלוואה, או עושה עימו שותפות, או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאל. ועל זה נאמר "והחזקת בו, גר ותושב וחי עימך" (ויקרא כה, לה), כלומר החזק בו שלא ייפול ויצטרך.

מעבר למדרשים הנ"ל יש ואולי ניתן לומר שיש כאן גם בחינה של מידה כנגד מידה. היות והוגדר ברמב"ם שמדרגת מתן הלוואה החזקת העני בבחינת 'וחי אחיך' – היא המעלה המעולה ביותר במתן צדקה, לכן המידה כנגד מידה שלה היא שאנו בעצמנו זכאים לתשלום כבעלי חוב מאת הקב"ה.

במסכתנו, מסכת בבא בתרא, בדפי הגמרא של סוגיית הצדקה בדף י"ע"א, מופיעה מימרא בשם ר' יוחנן: "א"ר יוחנן מאי דכתיב (משלי יט, יז) מלוה ה' חונן דל אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול עבד לווה לאיש מלוה.

ודברים אלו נאמרו באופן מחודד יותר, במדרש רבה (ויקרא פ' לד) "מלוה ה' חונן דל" אמר ר' אלעזר, כתיב "נותן לחם לכל בשר (תהלים קלו, כה), בא זה המלוה מאת הקב"ה, כביכול את המצוה. אמר הקב"ה, עלי לשלם לו גמולו, וזהו שכתוב (משלי יט, יז) "וגמולו ישלם לו".

נערך ונכתב על ידי אריאל תמיר → לתגובות: atamir.pt@gmail.com

שבת תשע"ז

ש	ו	ה	ד	ג	ב	א
28 א' בבא בתרא דף ו						
4 ח' בבא בתרא דף יג	3 ז' בבא בתרא דף יב	2 ו' בבא בתרא דף יא	1 ה' בבא בתרא דף י	31 ד' בבא בתרא דף ט	30 ג' בבא בתרא דף ח	29 ב' בבא בתרא דף ז
11 ט"ו בבא בתרא דף כ	10 ד' בבא בתרא דף יט	9 ג' בבא בתרא דף יח	8 ב' בבא בתרא דף יז	7 א' בבא בתרא דף טז	6 י' בבא בתרא דף טו	5 ט' בבא בתרא דף יד
18 כ"ב בבא בתרא דף כז	17 א' בבא בתרא דף כו	16 כ' בבא בתרא דף כה	15 ט' בבא בתרא דף כד	14 ח' בבא בתרא דף כג	13 ז' בבא בתרא דף כב	12 ו' בבא בתרא דף כא
25 כ"ט בבא בתרא דף לד	24 ח' בבא בתרא דף לג	23 ז' בבא בתרא דף לב	22 ו' בבא בתרא דף לא	21 ה' בבא בתרא דף ל	20 ד' בבא בתרא דף כט	19 כ"ג בבא בתרא דף כח
						26 י' בבא בתרא דף לה